

Kanta Berria bidegurutzean

Iñaki Zubizarreta

Joxe Azurmendiren ondoko hitz hauek badute aplikapenik gure oraingo idazkai honi buruz ere, «literaturgintza»ren ordez kantagintza ipiniz: «Literaturgintza, Euskal Herrian, eginkizun kultur-sozial, politiko, literario nahasia duzu, egunoro beste inon baino nabar-nabarmenago. Eskuz esku doa politikoaren lanarekin eta pasioarekin»¹.

Hori kontutan izanik, zaila zaigu argi egitea gaurreguneko kantagintzaren mundu konplexoan. Dena dela, eta azken urteotan mundu hori hurbiletik bizi izateak ematen didan eskubide apurtxoaz baliatuz, zerbait idatzi nahi dut hemen, nire ikuspegia azaltzeak zerbaitetarako balio baldin badu ere.

Lehenik, eta gaurko unea bere textuinguruan ezartzeko, azken denboraldiko kantagintza aztertuko dugu pixka bat. Beharrezkoa dugu autokritika serio bat, berriro ere indar berriz ekiteko gaurko egunak eskatzen digun lan eta eginkizunari, euskal kulturgintza osoaren barnean. Euskal kulturgintza honen arlo guztietan bezala, kantagintzan ere bakoitzak bere tokia bilatu behar du; izan ere, azken urte hauetan Euskadin denetakoa egitea tokatu bait zaigu, baina uste dugu iritsi dela

garaia, ala garai horren haseran gaudela, bakoitzak bere lan konkretu bati heltzekoa, eta profesionalki heltzekoa gainera.

Kultur erresistentziako urte luzetan, ahal den moduan jaso ahal izan dugu kultur mundutxoa, eta hori eskertzekoa dela uste dut euskaldun gazteen partetik; baina jaso dugunaren autokritika egiazko bat egin behar dugu orain.

Urte zail hauetan egin ahal izan dugun lana, zaleen lana izan dugu batez ere, gutxi batzuren lana ezik. Eta hain zuzen, zaletasun horrek eman dio luzapena eta bizia euskal kulturari; baina zaletasun horretxek ere eman dizkio akatsak eta hutsuneak.

Gure gaiari hurbilagotik lotuz, azken bi urteotako kantagintzari buruz mintzatuko gara.

Azken bi urteotako kantagintzaren hutsunerik handiena, nire eritziz, mitinaren arriskuan erortzea izan da.

Giroak hortara bultzatzen zuen, eta kantari askok ez du jakin, ez du asmatu behar den bezala gaintitzen giroa. Errazkerian eroriz, giroaren eragiketa mekanikoak bultzatua izan da zenbait euskal kantari.

Gure ustez, kantariak, gainontzeko kreatorak bezala, bere bizi osoaren adierazpidea bilatu behar du kantaren bidez. Bizi osoaren adierazpidea esaterakoan, zera esan nahi dugu: gizarte honetan besteekin elkarkide den bizi pertsonal bete baten adierazpidea.

Honen ordez, mitin hutsean erori dela zenbait euskal kantari, uste dut. Mitin hutsean esatean, politikoen hitz konkretuen errepikatze hutsean eta oihu batzuren errepikatze hutsean, esan nahi dut. Gainera errepikatze hori kalitate eskaseko musikaz apaindua azaltzen da gehienetan, horrela pareko agertzen direlarik bai hitzak eta bai musika.

Honetan, azken bi urteotako kantari hauek ez dute jakin aurrekoen tradizioa jarraitzen; izan ere kantari haiek asmatu bait zuten, nire ustez, mitinaren arriskuak gaintitzen, baita kanta politikoak egiterakoan ere, zuzenean gai politikoak ukitzen zituzten kantak egiterakoan ere.

Izan ere, politik giroko kantagintzan bertan, kantak badu bere bide bat, badu libertatea bilatzeko bere arte-bide bat, kantari bakoitzak, bere bizi osoaren adierazpide bezala, gizarteari eskaintzen dion libertate bidea.

Bestalde, azken garai honetan bizi izan dugun giro nahasian, errazki ausartu da zenbait gazte gitarraren laguntzaz plazaratzen,

beren kantagintza gehiegi landu gabe, bai musikaren aldetik eta bai poesiaren aldetik. Horretan ere, zeharo eten dute aurreko tradizioarekiko lotura. Hitzaren aldetik nahiko maila onean zetorren, eta dator oraindik, aurreko kantarien bidea; halaber, musikaren aldetik nahiko ahalegin interesgarriak egiten ziren eta dira kantari «historikoen» artean.

Azken denboraldiko kantari askoren poemak benetan dira pobreak, eta hori penagarriagoa egiten zaigu oraindik, ondoko hau gogoan hartzen badugu: euskal kulturgintzaren barnean poesiaren saila izan dugula landuena. Zerbait antzekoa esan daiteke musikaren aldetik ere, euskaldunok dugun musikari fama kontutan hartzen badugu.

Nire ustez, gure kantari askoren pobretasun honi gehien lagundu diona, kritikagintza serio baten falta izan da. Dena utzi dugu pasatzen, batere azterketa seriorik egin gabe. Aurrera egin nahi badugu, beste arloetan bezala, kantagintzan ere, kritikaren eginkizuna profesionalki beteko duen jendea behar dugu lehenbailehen. Gure egunkari, irrati eta aldizkarietan lehenbailehen saiatu behar dugu hutsune nabarmen hau betetzen.

Dena dela, hemen pintaturiko ikuspegi beltz honetan, bada salbatzen den euskal kantaririk. Eta horrela esan dezagun, euskal kantari «historikoak» ez direla hemen adierazitako kritikaren barnean sartzen. «Ez dok hamairu»koak, Oskarbi, Valverde eta beste batzu beren bideetan jarraitu dira, bai musikaren arloan eta bai poemagintzan ere, nahiko lan interesgarriak eskainiz. Kantari berrien artean ere bada noski salbuespenik, hala nola Ortizadar, Haizea eta besteren bat. Honek ez du esan nahi noski, denentzat ere kritika premiarik ez dagoenik.

Hala ere, lehen eginiko salbuespenak kontutan izanik ere, azken bi urteotako kantagintzan besteek dominatu dutela dirudi, kantaldien arloan behintzat. Kantari bakoitzak serioki aztertu behar duela uste dut zein paper jokatu duen azken denboraldi honetan kantagintzan. Giro nahasitik irtenez, eta denetik egiten genuen denbora atzean utziz, bakoitzak profesionalki heldu behar dio bere lanari orain.

Azterketa azkar honetan, beste puntutxo bat ere azpimarratu nahi nuke: euskal kulturgintzaren beste arlotan bezala, kantagintzan ere, mundu itxi bat jaso dugu, geure euskal harresi hestuen barnean kizkurtua, gaien aldetik oso murriztua, bizpahiru gai obsesiboki errepikatzen dituen.

Indar berriz hasi behar dugu lanean herrigintzan. Ia dena

hasteko daukagu, eta honek gauzak ongi egiteko aukera ere ematen digu. Erresistentziako neke luze eta handitatik atsedean pixka bat hartu, eta egin denaren azterketa autokritiko eta serio baten ondoan, berriro hasi behar dugu denok gure herri kultura aberastuz eta mundu zabalera irekiz.

Ikuspegi honetatik begiratzuz, bere tokia bete behar du kantagintzak, herri kulturaren osaketan. Baina gogo hutsa ez da aski. Azpiegitura egokia eraikitzen eta esijitzen hasi behar dugu, eta hori maila guztietan.

Lehenik, kantari bakoitzak bere buruaren autokritika sakon bat egin behar du, eta ondoren profesionalki heldu lanari. Bakoitzak berari dagokion lanari ekiteko garaian gaude. Zaletasunaren garaia joan zaigu, profesionaltasunaren garaian sartzen hasteko.

Bide honetatik abiatzean, ez dago kantaria bakarrik uzterik. Kantariak, diskagintza egoki bat, komunikabideetako promozio profesionala eta kantaldien planifikapen on bat behar ditu.

Beraz, lehenik kantariaren oinharritzko prestakuntza dago, eta gero, horrekin batera, medioak, zabalkundea. Gizarte guztia elkar komunika dadin, oso garrantzizkoa da kantariaren betekizuna. Elkar libertatea sortzeko bidean, ezin baztertuzko lankidea dugu kantaria.

Ez gara inor kontseiluak ematen hasteko; baina sujerentzi gisan edo, ideia batzu adierazi nahi nituzke hemen, kantariak bere eginkizuna nola bete behar lukeenari buruz.

Raimonek irailaren lehen egunetan egiten zигun bisita zela eta, zenbait elkarrizketa egin zitzaion hemengo irrati eta egunkarietan. Elkarrizketa haietan erabili zuen kontzeptuetako bat, egokia iruditutik zitzaidan kantariaren papera adierazteko: *autobiografía colectiva* kontzeptua. Lantxo honetako beste parte batetan esaten genuena gogorarazten digu formulapen horrek: kantariak besteekin elkarkide den bere bizi osoaren adierazpidea bilatu behar duela, alegia.

Horrela, gai guztiak bildu behar lirateke gure kantarien lanetan: maitasunezkoak, sozialak, politikoak, intimista girokoak (gogoan izanik «intimista» eta «kolektiboa» ez direla elkarren aurkakoak, alderantziz baizik: denoi interesatzen bait zaigu pertsona baten libertate bilaketa), eta abar.

Raimonen elkarrizketen garai berdinean, beste honetara zioen Xabier Letek, hemen ukitzen ari garen gai honen inguruan:

«Harrigarri da zein gutxi lantzen diren euskal kantagintzan gai anekdotikoak, sentimentalak, ironikoak, amodiozkoak, afektibitateak...»

Errealitate zabala eta konplexoa da gure bizia. Eta kantariak ere berak bizi duen errealitate zabal honen adierazpidea eskaini behar digu, eta berari tokatzen zaion moduan eskaini ere. Horretarako kontutan hartu behar dira kantari eta kantaren balio intrintsekoak: poetikotasuna, musikaltasuna, estiloa, gizartearekiko erantzuna bere zabaltasun osoan, kanta politikoa panfletoan erori gabe, eta abar.

Ez gara orain kantagintzaren musika aldea aztertzen luzatuko. Bakarrik, zera azpimarratu: beste bide askoren ondoan (euskal kanta zaharretik abiatzea, bide propioak lantzea...) honetan ere saiatu behar dugula: gaurko musika gaztea euskal herriratzen, euskal kanta «arina» sortzen, eta abar.

Gure herri kulturaren bidegurutze honetan, elkar lana dugu kantari eta guztion etorkizuna, Euskadiren etorkizuna.

¹ JOXE AZURMENDI: «Euskaldunari», in: JOAN MARI TORREALDAI: *Euskal Idazleak, gaur*, Jakin, Arantzazu, 1977, 39-40 or.

I. Z.

LA NUEVA CANCION EN LA ENCRUCIJADA / LA NOUVELLE CHANSON AU CARREFOUR

La Canción vasca se encuentra hoy necesitada de una autocrítica. Toca ya hacia su fin la hora del amateurismo, y es hora del profesionalismo, de dedicarse a un trabajo bien hecho abandonando las suplencias a las que se ha visto obligado así la canción como otras dimensiones de la cultura.

La autocrítica debe centrarse sobre todo estos dos últimos años en los que ha habido ruptura respecto a la tradición precedente, y debe dirigirse en varias direcciones. La canción ha sido, en efecto, excesivamente «mitinesca» (imitación mecánica de slogans políticos), con un empobrecimiento temático obsesivo. A ello ha correspondido una falta de calidad y de esmero en la poesía y en la música de la canción. Lo que supone una ruptura con los «históricos», que han tratado de buscar nuevas soluciones repetidas veces.

Cara al futuro, por lo tanto, la nueva canción debe proceder a una autocrítica sistemática, a un empeño serio de profesionalización. No se

puede abandonar al cantante: hay que crear infraestructura: casas discográficas, promoción profesional de los mass media, planificación de los festivales, etc. La canción vasca debe abordar todos los temas: sociales, amorosos, políticos, intimistas, anecdóticos, sentimentales, irónicos, etc. En contra de lo que sucede actualmente, el cantante debe expresar en sus canciones toda la complejidad de la vida.

La Nouvelle Chanson Basque a besoin aujourd'hui d'une autocritique. L'heure de l'amateurisme touche à sa fin. C'est l'heure du professionnalisme, de se donner à un travail bien fait, en laissant de côté les suppléances auxquelles s'est vue obligée autant la chanson basque que d'autres dimensions de la cultura.

L'autocritique doit surtout se centrer dans ces deux dernières années, où il y a eu une rupture par rapport à la tradition précédente, et cette autocritique doit se diriger dans plusieurs directions. En effet, la chanson basque s'est donné trop facilement au meeting politique, suivie d'un appauvrissement thématique, au détriment d'un approfondissement esthétique. D'où en conséquence un manque de qualité et de soin dans la poésie et la musique de la chanson. Il y a là une rupture avec les «historiques», qui ont essayé de trouver de nouvelles formes d'expression.

Pour l'avenir, donc, la nouvelle chanson basque doit procéder à une autocritique systématique, et elle doit faire un sérieux effort de professionnalisation. Il ne faut pas abandonner le chanteur. Il a besoin d'infrastructure: maison de disques, promotion professionnelle des mass media, planification des festivals, etc. La chanson basque doit aborder toute sorte de thèmes et non uniquement les politiques et sociaux; mais aussi les amoureux, intimistes, anecdotiques, sentimentaux, ironiques, etc. Au contraire de ce qui arrive aujourd'hui, le chanteur doit exprimer dans ses chansons toute la complexité de la vie.